

INGLIZ ADABIYOTIDA MILLIY RUH IFODASI

Saibnazarova Makhliyo Asatullayevna

Mirzo Ulug'bek nomidagi O'zbekiston Milliy universiteti

ANNOTATSIYA

Muayyan xalq adabiyoti bilan tanishish, bu g'oyani shakllantirish juda qiyin bo'lishiga qaramay, uning milliy xarakteri haqida yaxshi tasavvurga ega bo'lish imkonini beradi. Adabiyotdagi milliy muammo zamonaviy adabiy tanqidning eng dolzarb va qiziqarli muammolaridan biri, shu bilan birga, eng murakkab va kam o'rganilgan muammolardan biridir. Bu boradagi izlanishlar muayyan muallif ijodiga yangicha nazar tashlash, uning ijodi haqidagi tushunchamizni kengaytirish va chuqurlashtirish bilan birga milliy xarakter nazariyasi rivojiga munosib hissa qo'shish imkonini ham beradi. Bu ish ingliz adabiyotida milliy ruh ifodalovchi kontseptsiyasiga bag'ishlangan.

Kalit so'zlar: milliy ruh, adabiyot, xalq, Angliya va Amerika, yozuvchilar va shoirlar.

ABSTRACT

Getting acquainted with a particular folk literature allows you to get a good idea of its national character, although it is very difficult to formulate the idea. The national problem in literature is one of the most pressing and interesting problems of modern literary criticism, as well as one of the most complex and little-studied problems. Research in this area allows us to take a new look at the work of a particular author, to expand and deepen our understanding of his work, as well as to make a worthy contribution to the development of the theory of national character. This work is devoted to the concept of national spirit in English literature.

Keywords: national spirit, literature, people, England and America, writers and poets.

АННОТАЦИЯ

Знакомство с той или иной фольклорной литературой позволяет получить хорошее представление о ее национальном характере, хотя сформулировать это представление очень сложно. Национальный вопрос в литературе является одной из самых актуальных и интересных проблем современного литературоведения, а также одной из самых сложных и малоизученных проблем. Исследования в этой области позволяют по-новому взглянуть на творчество того или иного автора, расширить и углубить наше представление о его творчестве, а также внести достойный вклад в развитие

теории национального характера. Данная работа посвящена понятию национального духа в английской литературе.

Ключевые слова: *национальный дух, литература, народ, Англия и Америка, писатели и поэты.*

KIRISH

Zamonaviy inson hayotida aloqalar, shu jumladan madaniyatlararo aloqalar va adabiyot roli tobora ortib bormoqda. Ammo boshqa xalqlar vakillari bilan aloqalarimizda biz muqarrar ravishda ular haqidagi mavjud g'oyalardan (heterostereotiplardan) kelib chiqamiz, ularning manbalaridan biri fantastikadir. Shuning uchun (har doim ham ongli ravishda emas) millatlararo muloqot qanday asoslarga qurilganligini tushunish uchun badiiy ijod sohasida tasvirlanadigan muayyan millat vakillarining obrazlarini tushuntirish muhimdir [3].

Mohiyatan umuminsoniyatga daxldor bo'lsa-da, adabiyot milliy shaklda namoyon bo'ladi. O'zida millatning ruhini ifodalaydi. Bu xususiyatlar adabiyotda, ayniqsa, yaqqolroq bo'y ko'rsatadi. Zamonlar almashinadi, tafakkur, taxayyul evriladi, adabiyotda surat – shakl o'zgarib, yangilanib boradi. Biroq har qanday holda adabiyotning darajasi ikki mezon – milliy ruh va mahoratga ko'ra belgilanadi.

Adabiyot milliy ruhni saqlab qola bilgani hamda badiiy tasvir va uslub rang-barangligida katta miqyoslarga ko'tarila olgani jihatidan jahondagi eng rivojlangan xalqlar milliy ruhini ifodalovchi mezondir [1]. Ingliz adabiyoti o'ziga xos xususiyatlarga ega bo'lib, ular mamlakat madaniyati, ijtimoiy va siyosiy rivojlanishining o'ziga xosligidan kelib chiqadi. Bu XIX asrga to'g'ri keladi, adabiyot muammolarini va uning shakllarini aniqladi. Angliya yozuvchilari, birinchi navbatda, roman shu bosqichda rivojlanadi, o'z qahramonlarini bankirlar, aristokratlar orasida emas, Frantsiyada bo'lgani kabi martaba qozonishga intilganlar orasida qidirishgan – ularning qahramonlari ham kichik egalari bo'lgan, xuddi J. Eliot ("The Mill on the Floss"), hatto E. Gaskell ("Mary Barton") yoki Charlz Dikkins ("Hard Times") kabi ishchilar ham. Darhaqiqat, xotirjamlik niqobi ostida, kuchli va daxlsiz bo'lib ko'rinish istagi bilan to'lib-toshgan zaif odam yashiringan bo'lishi mumkin. Tashqi xolislik adabiyotda janoblar (Pikvik, Forestier, Vuster va boshqalar), shuningdek, sir saqlovchi qahramonlar uchun xarakterlidir.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Angliya va Amerika yozuvchilari va shoirlarining badiiy va publitsistik asarlarida ko'rib chiqilgan ingliz milliy xarakteri nazariyasi falsafiy va dunyoqarash tizimining uyg'un va ajralmas qismi bo'lib, davlat va jamiyat taqdiri haqidagi

mulohazalarga aylanadi. Yevropa shaxsining taqdiri, turli sivilizatsiya vakillari, Sharq va G'arb vakillari o'rtasidagi o'zaro tushunish muammolari, pirovardida, adabiyotni o'rganish orqali hayot mazmuni ko'rib chiqishimiz mumkin [2].

“Typical Englishman” (Odatiy ingliz kishi)ning ko'rinishi intellektual omborning empirizm, amaliylik va utilitarizm kabi xususiyatlari bilan to'ldiriladi, ya'ni nazariya va mavhum bilimlarga nisbatan amaliy fikrlash sohasiga ustunlik berish tendentsiyasi, mavhumlik hisobiga vizual-samarali va obrazli tafakkurning kuchayishi. Ushbu tendentsiyaning yorqin namoyon bo'lishi viktorian davrida namoyon bo'ldi: Viktoriyaliklarning ongi deyarli to'liq ma'lum bir harakatga qaratilgan edi. Bu vaqt o'zining anti-intellektualizmi va dogmatizmi, hatto “nazariya va amaliyotning ajralishi” bilan mashhur [1]. Ingliz amaliyligining salbiy tomoni egalik instinktlari, shaxsiy boyitish va foyda olishga bo'lgan cheksiz intilish (asosan burjuaziya) bilan bog'liq bo'lib, quruq ehtiyotkorlik, tadbirkorlik va samaradorlik kabi fazilatlarda namoyon bo'ladi. Shunday qilib, amaliy tomondan, Forsitlar hayoti (“The Forsyte Saga”) aktsiyalarning narxi, dividendlar, uylar va narsalarning qiymati atrofida aylanadigan narsalarga qarashadi.

J. B. Pristli yozishicha: “Aholi zich joylashgan mamlakatda yashovchi odam o'zini boshqa odamlardan qurol-aslaha bilan himoya qilish, jim turish istagini his qilishi mumkin, chunki u o'z fikrlari bilan yolg'iz qolishi kerak” [3]. Inglizlarning shaxsiyati shundan kelib chiqadi: ular ishda ehtiyotkor va takabbur, lekin uyda ular Jeggers ofisida quruq, juda ehtiyotkor bo'lgan kotib Uemmik (Dickens “Great Expectations”) kabi mehribon va aqlli. burjua jamiyati qonunlariga va uyda, uning kichkina bog'ida, ancha insoniydir. Uyning “filiali” ingliz klubi – yopiq hudud bo'lib, uning sirlarini hech kim buzolmaydi.

Milliy ehtiros kuchiga ega bo'lgan “uy” an'anasidan biri – choydir. Masalan, detektiv hikoyalarda jasadni topganlarga kuchini saqlab qolish uchun bir piyola choy taklif qilinadi, ishqiy romanlarda singan yuraklar u bilan davolanadi, do'stlar uchrashuvni nishonlashda ichishadi, dushmanlar esa vaziyatni tinchlantirish uchun ichishadi. Xobbi bilan shug'ullanish ham ingliz an'anasidir (inglizcha so'z xalqaro toifaga aylangani bejiz emas). Ingliz uchun sevimli mashg'ulot nafaqat kundalik hayotdan chiqish, balki o'z iste'dodlarini namoyish etish imkoniyatidir. Odamlarni kasb bilan bog'liq masalalar emas, balki dam olish bilan bog'liq umumiy moyillik va qiziqishlarni izlash birlashtiradi [2]. Sevimli mashg'ulotlarni tanlash – ma'lum bir sport, yig'ish, rasm chizish, kitob o'qish – ko'pincha adabiyotdagi qahramonni tavsiflash usulidir. Masalan, Soams Forsitning Baucher, Uotto, Tyorner va Goya

kartinalari to'plamida qahramon dunyoga amaliy nuqtai nazardan qaraydigan egasi-odam sifatida talqin etilgan.

Amaliylikning ijobiy namoyon bo'lishi, birinchi navbatda, har qanday ishni oqilona va shuning uchun eng yaxshi tarzda bajarish istagi. Bu ishchilar sinfiga xos xususiyatdir, masalan, Yorkshirelik janob Rowsell (C. Dickens, "Bleak House"). Angliya bir vaqtning o'zida dunyoning "ustaxonasi" sifatida shuhrat qozonganligi ajablanarli emas [3]. Kengroq ma'noda, sog'lom amaliy aql – bu illyuziyalarga berilmaslik, narsalarning haqiqiy ma'nosini haqiqatda ko'rish qobiliyatidir. "Buyuk detektiv"ning klassik qiyofasining zahirida aynan shu amaliy aql yotadi, unga ham ajoyib havaskor detektivlar – Sherlok Xolms, Miss Marpl hamda politsiya vakillari – Inspektor Bakket va serjant Kaff kiradi.

Inglizlar hazil tuyg'usini milliy mentalitetning eng muhim xususiyati deb bilishadi. Ko'pgina personajlar o'zlarini hazil bilan ifodalaydilar va ko'pincha jiddiy asarlarda yorqin, murakkab nutqqa ega kulgili qahramon mavjud. Siz hech qachon Berti Vusterning boshqa kulgili obrazlar bilan adashtirmaysiz. Dikkensning qahramoni Sem Ueller, aforizmlarni yaxshi ko'radigan insonlarni timsolidir. Ingliz adabiyotida inglizlar boshqa xalqlarga qaraganda ancha nozik, rivojlangan hazil tuyg'usiga ega, boshqa xalqlar prozaik tarzda o'ylaydilar va istehzoni tushunmaydilar yoki baholay olmaydilar, degan ishonch bor, buni Keyt Foks so'zlari bilan aytganda "Ular qachon hazil qilib yoki jiddiy gapirganini umuman bilmaysiz".

Xususan, ingliz hazil turlariga Keyt Foksning so'zlariga ko'ra, istehzoning bir ko'rinishi bo'lgan "paxtalik" texnikasi kiradi, uning mohiyati haddan tashqari jiddiylik, sentimentallik, maqtanish va o'z his-tuyg'ularini ko'rsatishni qat'iy taqiqlashdir [2].

Inglizlar, shuningdek, o'zlarining ustidan kulish qobiliyati bilan mashhur, bu etuk tsivilizatsiyaning eng muhim belgisi hisoblanadi. Uch nafar janob Temza daryosida kiyimlari muvaffaqiyatsiz yuvilgani haqida hazil qilishdi: "Ushbu yuvinishdan keyin Temza daryosi Readingdan Xenligacha bo'lganidan ancha toza bo'lib qoldi. Biz Riding va Xenli o'rtasidagi daryoda to'plangan barcha kirlarni yig'ib, kiyimlarimizga surtdik"[1].

Inglizcha hazil ingliz xarakterining o'ziga xos xususiyati sifatida eksentriklik bilan chambarchas bog'liq. Eksentrik mister Pikkvik hazilkash, u go'dakning ko'ziga o'xshagan katta ko'zoynagi orqali dunyoga bolalarcha soddalik va ishonch bilan qaraydi. Shokolad fabrikasining eksantrik va eksantrik egasi Villi Vonka (Roald Dahl, Charli va Shokolad fabrikasi). Uning istehzosi, hatto yomon istehzosi ham shokolad fabrikasiga sinovga taklif qilgan bolalarga bo'lgan munosabati bilan bog'liq.

Natijada, ingliz fantastikasi “Typical Englishman” (“Odatiy ingliz”) ning juda yaxlit qiyofasini yaratadi, unda ba’zi dominant fazilatlarni ajratib ko’rsatish mumkin, ular hamrohlik qiluvchi modifikatsiyalarning fenomenologik spektrida amalga oshiriladi. O’z madaniyati makonida bu tasvir makrodarajada (har qanday vaziyatda ham o’z-o’zini hurmat qilishni saqlab qolish kerak, o’z fikrlarida haqiqatdan uzoqlashmaslik kerak) va mikrodarajada universal tamoyillarni belgilovchi standartlar to’plamini qo’llab-quvvatlaydi, darajada o’ziga xos xulq-atvor yo’riqnomalarini taklif qiladi (klubga a’zo bo’lish obro’li, sevimli mashg’ulotga ega bo’lish va uni jiddiy qabul qilish to’g’ri). Kosmosdagi kabi o’z madaniyati kontekstida va madaniyatlararo o’zaro ta’sir maydonida bu tasvir umumiy qabul qilinmagan, ammo ushbu madaniyat vakillari uchun maxsus qabul qilinadigan xatti-harakatlarning ayrim shakllariga ruxsat beradi.

Madaniyatlararo muloqot makonida ushbu tasvir xatti-harakatlarning tafsilotlarini, shu jumladan neytral xususiyatga ega bo’lgan milliy xususiyatlarning namoyon bo’lishini aniqlash va ularga murojaat qilish imkonini beradigan geterostereotiplarni belgilaydi. Dastlab voqelikdan boshlansa, kelajakda milliy xarakter obrazi voqelik talqin etiladigan va keyinchalik moslashtiriladigan prizмага aylanadi [1-10]. Haqiqiy madaniyatlararo muloqotni ushbu prizmaning uni amalga oshirishdagi rolini baholamasdan ko’rib chiqish mumkin emas.

XULOSA

So’z latofatini, so’z sehrini inja his eta bilmoq – ijodning, ijodkorlikning asosiy sharti. Fikrni aniq, lo’nda, obrazli ifodalashni talab etadigan adabiy tur – adabiyotda bu fazilat o’n karra, yuz karra zarur. Ohorli so’z va iboralarni yuksak badiiyatga xizmat qildirga bilish, oz so’zga ko’p ma’no yuklay olish, so’z durlarini marjondek tizib, ma’no olamini nurlantirib yuborish salohiyati, milliy ruhning betakror talqini – Angliya va Amerika yozuvchilari va shoirlarining, ana shu xususiyatlari tufayli qadrlidir. Haqiqatan, muayyan xalq adabiyotining bo’y-bastini, o’ziga xosligini belgilovchi bosh mezon aynan milliy ruhdur. Angliya va Amerika yozuvchilari va shoirlarini milliy ruhning betakror ifodasi bilan adabiyotini ravnaqiga beqiyos hissa qo’shgan.

REFERENCES

1. Bradbury M. Two Passages to India Forster as Victorian and Modern// E.M. Forster. A Passage to India. Ed By M.Bradbury. London, 2010. P. 226.
2. Purgina Y. S. Kontseptsiya angliyskogo natsional’nogo xaraktera v romanax E. M. Forstera: avtoref. dis. kand. filol. Nauk. Yekaterinburg: 2018. P. 13.

3. Mejkul'turnaya kommunikatsiya: ucheb. posobie dlya studentov vuzov / V. G. Zinchenko. Novgorod: Dekom, 2021. P. 171.
4. Saibnazarova, M. A. (2020). An Expression Of National Customs In The Works Of Jane Austen And Abdullah Qadiri. *CURRENT RESEARCH JOURNAL OF PEDAGOGICS* (2767-3278), 1(01), 16-20.
5. Saibnazarova, M. A. (2019). Female National Type in the English Literature of the XIX Century. *International Journal on Integrated Education*, 2(5), 200-204.
6. Saibnazarova, M. (2021). A NATIONAL HERO IN THE WORKS OF JANE AUSTEN. *Материали конференцій МЦНД*.
7. Saibnazarova, M. (2021). O'ZBEK MILLIY URF-ODATLARINING BADIY IFODASI. *Материали конференцій МЦНД*.
8. Саибназарова, М. (2021). Sharq va g'arb badiyatida milliy urf odatlar ifodasi. *Общество и инновации*, 2(3/S), 180-185.
9. Ochilova, B. (2020). AXLOQ FALSAFASI. *Архив Научных Публикаций JSPI*.
10. Юлдошева, У. (2021). FIKRLAR TASVIRI. *МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ ИСКУССТВО СЛОВА*, 4(2).